

Jitka Černá

Rodičovský příspěvek a pěstounská péče na přechodnou dobu

Změny legislativy v oblasti nepojistných sociálních dávek pro rodiny

Mimořádná okamžitá pomoc pro rodiny s dětmi

Ve svém příspěvku si dovoluji popsat vztah rodičovského příspěvku a pěstounské péče na přechodnou dobu, dále změny legislativy v oblasti nepojistných sociálních dávek pro rodiny, které nabudou účinnosti od 1. 1. 2018 a v závěru zmíním mimořádnou okamžitou pomoc pro rodiny s dětmi.

Rodičovský příspěvek a pěstounská péče na přechodnou dobu

Vztah rodičovského příspěvku a pěstounské péče na přechodnou dobu bude v následujícím textu rozebrán ve vztahu k právní úpravě účinné do 31. 12. 2017 a poté od 1. 1. 2018.

Rodičovský příspěvek a pěstounská péče na přechodnou dobu do 31. 12. 2017

Rodičovský příspěvek je dávka státní sociální podpory¹, na kterou má nárok rodič, jenž po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě ve věku do 4 let, které je nejmladší v rodině, a to nejdéle do doby, kdy byla na rodičovském příspěvku vyplacena z důvodu péče o totéž nejmladší dítě v rodině celková částka 220 000 Kč².

Do 31. 12. 2017 je třeba za rodiče považovat rovněž pěstouna na přechodnou dobu, kterému bylo dítě svěřeno na základě rozhodnutí soudu³. Díky tomu, že odměna pěstouna činí u pěstouna na přechodnou dobu měsíčně 20 000 Kč⁴, může pěstoun na přechodnou dobu volit vyšší rodičovského příspěvku až do částky 11 500 Kč⁵.

Dle metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí (dále také jen „MPSV“) určené Úřadu práce ČR se osobám, které převzaly dítě na základě rozhodnutí soudu z péče pěstounů na přechodnou dobu⁶, započítává při rozhodování o jejich žádosti o rodičovský příspěvek částka, která byla na rodičovském příspěvku vyplacena pěstounům na přechodnou dobu.

¹ Poskytování rodičovského příspěvku je upraveno v ustanovení §§ 30 – 31 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

² Ustanovení § 30 odst. 1 zákona o státní sociální podpoře.

³ Dle ustanovení § 31 odst. 2 zákona o státní sociální podpoře, ve znění do 31. 12. 2017, se rodičem pro účely rodičovského příspěvku rozumí též osoba, která převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů. Za dítě převzaté do trvalé péče nahrazující péči rodičů se považuje dítě osvojené, dítě, jež bylo převzato do této péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu, dítě, jehož rodič zemřel, a dítě manžela nebo partnera. Na základě ustanovení § 7 odst. 1 písm. f) zákona o státní sociální podpoře je třeba za rozhodnutí příslušného orgánu o svěřením dítěte do péče nahrazující péči rodičů považovat rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče a do pěstounské péče na přechodnou dobu.

⁴ Ustanovení § 47j odst. 1 písm. c) bodu 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění do 31. 12. 2017.

⁵ Ustanovení § 30 odst. 3 zákona o státní sociální podpoře.

⁶ V naprosté většině případů se jedná o budoucí osvojitele.

Jinak řečeno MPSV a krajské pobočky Úřadu práce ČR, které o poskytování rodičovského příspěvku rozhodují, zastávají názor, že **z důvodu péče o jedno dítě je možné na rodičovském příspěvku vyplatit maximálně 220 000 Kč**. Vzhledem k platné právní úpravě osvojení v novém občanském zákoníku⁷ je dítě v péči pěstounů na přechodnou dobu obvykle déle než 6 měsíců⁸, což má za následek, že pěstouni na přechodnou dobu vyčerpají značnou část z celkové sumy 220 000 Kč. Rodiny osob, které dítě převzaly do péče po pěstunech na přechodnou dobu, se tak v době péče o toto dítě dostávají do tíživé sociální situace (buď musí čerpat rodičovský příspěvek v maximální možné výši po výrazně kratší dobu, nebo jej musí pobírat ve výrazně nižší výši po celou dobu, co si přály, příp. v nižší výši po kratší dobu, než původně zamýšlely).

Veřejná ochránkyně práv tento postup orgánů státní sociální podpory kritizovala. Jednala s MPSV o výkladu zákona o státní sociální podpoře, to však odmítlo popsanou metodiku změnit.

Problematikou započítávání částky rodičovského příspěvku, která byla dříve vyplacena pěstounům na přechodnou dobu, při rozhodování o rodičovském příspěvku budoucích osvojitelů, se zabýval rovněž **Nejvyšší správní soud**. V **rozsudku** ze dne 16. 5. 2017 čj. **6 Ads 21/2017-23**, dostupném na www.nssoud.cz konstatoval, že „*rodičovský příspěvek dle § 30 a násl. zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, je nárokem pečujícího rodiče, nikoli nárokem dítěte, o něj rodič pečuje. Omezující podmínka pro čerpání rodičovského příspěvku v celkové částce 220 000 Kč v § 31 odst. 1 citovaného zákona se proto nutně vztahuje na péči o totéž nejmladší dítě v téže rodině. Pokud se rodina dítěte změní (např. od pěstounů na přechodnou dobu přejde dítě do péče budoucích osvojitelů), nelze celkovou částku 220 000 Kč považovat za částku společně sdílenou oběma pečujícími osobami jak z první, tak z druhé rodiny. Byť obě (nikoli současně, ale postupně) pečují o totéž dítě, nepečují o totéž nejmladší dítě v téže rodině a nejde ani o společně posuzované osoby ve smyslu § 7 odst. 1 téhož zákona.*“

Jinak řečeno v případě, kdy dítě na základě rozhodnutí soudu přejde z péče pěstounů na přechodnou dobu do péče jiné osoby, **nejedná se o změnu osob**, které jsou pro stanovení výše rodičovského příspěvku posuzovány jako rodiče, **v rámci jedné rodiny**⁹, ale o **vytvoření rodiny nové**, která má z důvodu péče o dítě ve věku do 4 let právo na čerpání rodičovského příspěvku **až do celkové výše 220 000 Kč**, bez ohledu na částku, která byla předtím vyplacena pěstounům na přechodnou dobu.

Zmíněné rozhodnutí tedy označilo dosavadní praxi orgánů státní sociální podpory za nezákonnou. Rodiny, které jí byly poškozeny, se mohou domáhat nápravy postupem předvídaným ustanovením § 53 odst. 1 zákona o státní sociální podpoře. Podle něj se dávka neprávem přiznaná v nižší částce, než v jaké náleží, nevypáčená nebo vyplacená v nižší částce, než v jaké náleží, odepřená, nebo přiznaná od pozdějšího data, než od jakého náleží, přizná nebo zvýší, a to ode dne, od něhož dávka nebo její zvýšení náleží, nejvýše však tři roky nazpět ode dne, kdy to orgán rozhodující o dávkách zjistil, nebo ode

⁷ Ustanovení § 794 – 854 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Není nijak výjimečné, že je dítě v péči pěstounů na přechodnou dobu déle než jeden rok od narození.

⁹ Ustanovení § 30 odst. 6 zákona o státní sociální podpoře.

dne, kdy o zvýšení dávky nebo o přiznání dávky oprávněná osoba požádala.

Způsob nápravy tedy bude odlišný podle konkrétní situace každé rodiny. Doplatek neprávem odepřené dávky je však možné poskytnout pouze za **období 3 let zpětně ode dne podání žádosti** dle ustanovení § 53 odst. 1 zákona o státní sociální podpoře (promlčují se jednotlivé splátky dávky). Pokud byla žádost o rodičovský příspěvek osob, jež převzaly dítě do své péče po pěstunech na přechodnou dobu, zamítnuta (z důvodu, že pěstouni na přechodnou dobu vyčerpali celou částku 220 000 Kč) nebo dávka již byla pravomocným rozhodnutím Úřadu práce ČR odňata, je třeba Úřadu práce podat **žádost o neprávem odepřanou dávku**. Pokud nová rodina rodičovský příspěvek dosud pobírá, ale jeho výše je stanovena nižší s přihlédnutím k částce, která byla vyplacena pěstounům na přechodnou dobu, je nutné **požádat o zvýšení dávky**. Do žádosti je třeba uvést, že původní volba čerpání rodičovského příspěvku byla učiněna na základě nesprávného poučení Úřadu práce ČR o tom, jaká celková částka rodičovského příspěvku nové rodině náleží. Pokud nová rodina pobírá rodičovský příspěvek v maximální možné výši a dosud jej nevyčerpala, je na místě se bránit až proti rozhodnutí o odnětí dávky, které úřad práce příjemci zasílá poté, co vyčerpá celou sumu rodičovského příspěvku. Jestliže úřad práce vydá oznámení o připojení zbývajících částky rodičovského příspěvku k aktuální měsíční splátce, lze napadnout i tento postup úřadu práce a žádat o další poskytování dávky ve stanovené výši až do doby, kdy rodina samostatně vyčerpá celkovou částku 220 000 Kč (tímto postupem lze předejít vydání rozhodnutí o odnětí dávky).

Obě žádosti **není třeba podávat na předepsaném tiskopise**, musejí splňovat pouze náležitosti stanovené ustanovením § 45 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů¹⁰. Žádost je možné podat **ústně do protokolu** na kontaktním pracovišti úřadu práce, dále **písemně** tak, že ji žadatel předá příslušné zaměstnankyni úřadu práce nebo na podatelně úřadu práce, příp. ji zašle úřadu práce prostřednictvím nositele poštovní licence. Žádost lze zaslat také **v elektronické podobě** do datové schránky úřadu práce, nebo e-mailem se zaručeným elektronickým podpisem. K podání žádosti je možné využít i **jiné technické prostředky**, zejména dálnopis, telefax nebo veřejnou datovou síť bez použití podpisu (tj. e-mail bez zaručeného elektronického podpisu). V tomto případě je však třeba žádost do 5 dnů potvrdit, popřípadě doplnit ústně do protokolu, písemně nebo elektronicky prostřednictvím datové schránky nebo e-mailu se zaručeným elektronickým podpisem¹¹. V případě osobního jednání na úřadu práce je třeba zdůraznit, že zaměstnankyně úřadu práce je povinna žádost přijmout, i když se domnívá, že žádosti nelze vyhovět. V případě odmítnutí přijetí žádosti může klient požádat o přivolání vedoucího oddělení státní sociální podpory kontaktního pracoviště úřadu práce nebo může žádost podat písemně či elektronicky. Zaměstnanci úřadu práce rovněž nejsou oprávněni žadatele vyzývat k tomu, aby vzal podanou žádost zpět. Pokud tak učiní (nejčastěji se tak děje při osobním jednání na úřadu práce nebo telefonicky), je třeba na žádosti trvat

¹⁰ To znamená, že žádost musí splňovat náležitosti podání zakotvené v ustanovení § 37 odst. 2 správního řádu, tj. musí z ní být patrné, kdo je činí, které věci se týká a co se navrhuje. Fyzická osoba je povinna v žádosti uvést své jméno, příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu, popřípadě jinou adresu pro doručování. Vedle těchto obecných náležitostí podání musí žadatel do žádosti uvést, co žádá nebo čeho se domáhá. Žadatel je dále povinen označit další jemu známé účastníky řízení.

¹¹ Ustanovení § 37 odst. 4 správního řádu.

a žádost nebrat zpět.

Úřad práce je povinen o žádosti **rozhodnout**¹² do 30 dnů ode dne podání žádosti¹³. K těmto 30 dnům se připočítává doba až dalších 30 dnů, jestliže je zapotřebí nařídít ústní jednání nebo místní šetření, je-li třeba někoho předvolat, někoho nechat předvést nebo doručovat veřejnou vyhláškou osobám, jimž se prokazatelně nedaří doručovat, nebo jde-li o zvláště složitý případ, a dále doba nutná k provedení dožádání, ke zpracování znaleckého posudku nebo k doručení písemnosti do ciziny.¹⁴

Pokud úřad práce dávku přizná nebo zvýší, vydá o tom písemné **oznámení**, které se nedoručuje do vlastních rukou¹⁵. Proti tomuto postupu úřadu práce je možné podat **námítky do 30 dnů** ode dne výplaty první splátky dávky po jejím přiznání nebo ode dne výplaty dávky¹⁶. Námítky se podávají písemně u příslušné krajské pobočky Úřadu práce ČR, která dávku přiznala. Krajská pobočka Úřadu práce ČR vydá do 30 dnů ode dne, kdy jí námítky došly, **rozhodnutí** o dávce¹⁷.

Rozhodnutí úřad práce vydává i tehdy, pokud žádost o neprávem odepřenou dávku nebo žádost o zvýšení dávky zamítne nebo dávku nepřizná v požadovaném rozsahu¹⁸.

Proti rozhodnutí úřadu práce je možné bránit se písemným **odvoláním**, které se podává u krajské pobočky Úřadu práce ČR, jež rozhodnutí vydala, ve lhůtě 15 dnů ode dne doručení rozhodnutí účastníkovi řízení.

O odvolání může rozhodnout v rámci autoremedury sám úřad práce¹⁹; pokud tak do 30 dnů od obdržení odvolání neučiní, předá věc Ministerstvu práce a sociálních věcí se svým stanoviskem k rozhodnutí²⁰. Ministerstvo o odvolání rozhoduje ve stejných lhůtách jako úřad práce v prvostupňovém řízení (viz výše)²¹.

Rozhodnutí o odvolání pak lze napadnout ve lhůtě **dvou měsíců** od jeho doručení **žalobou ke krajskému soudu** příslušnému dle místa bydliště účastníka řízení²². Řízení je

¹² Nelze ji např. vyřídit neformálním sdělením, že se nejedná o žádost, protože nebyla učiněna na předepsaném tiskopise určeném pro žádost o dávku.

¹³ Dle ustanovení § 44 odst. 1 správního řádu se řízení zahajuje dnem, kdy žádost došla věcně a místně příslušnému správnímu orgánu.

¹⁴ Ustanovení § 71 odst. 3 správního řádu.

¹⁵ Ustanovení § 70 odst. 1 zákona o státní sociální podpoře.

¹⁶ Ustanovení § 70 odst. 2 písm. a) zákona o státní sociální podpoře.

¹⁷ Ustanovení § 70 odst. 3 zákona o státní sociální podpoře.

¹⁸ Ustanovení § 69 odst. 1 písm. a) zákona o státní sociální podpoře.

¹⁹ Dle ustanovení § 87 správního řádu může správní orgán, který napadené rozhodnutí vydal, zrušit je nebo změnit, pokud tím plně vyhoví odvolání a jestliže tím nemůže být způsobena újma žádnému z účastníků, ledaže s tím všichni, kterých se to týká, vyslovili souhlas. Proti tomuto rozhodnutí lze podat odvolání.

²⁰ Ustanovení § 88 odst. 1 správního řádu.

²¹ Ustanovení § 71 odst. 3 správního řádu.

²² Ustanovení § 72 odst. 1 a § 7 odst. 3 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, ve znění pozdějších předpisů.

osvobozeno od soudního poplatku²³ a účastník řízení v něm nemusí být zastoupen advokátem, i když je to pro hájení práv účastníka řízení vhodnější.

V případě, kdy žadatel žalobu nepodá, může se obrátit **podnětem na veřejnou ochránkyni práv**, do jejíž působnosti spadají i orgány státní sociální podpory. Postup pro podání podnětu je popsán na internetových stránkách veřejného ochránce práv²⁴.

Rodičovský příspěvek a pěstounská péče na přechodnou dobu po od 1. 1. 2018

Od 1. 1. 2018 **nebudou mít** pěstouni na přechodnou dobu **nárok** na rodičovský příspěvek²⁵. Dávka jim bude vyplacena nejpozději za měsíc prosinec 2017 (tj. v lednu 2018). Na základě přechodného ustanovení obsaženého v čl. II bodu 8 zákona č. 200/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, se při stanovení nároku na rodičovský příspěvek a jeho výši po 1. 1. 2018 nebude nepřihlížet k částce rodičovského příspěvku vyplacené pěstounovi na přechodnou dobu za dobu přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona. U nároků vzniklých po 1. 1. 2018 tak bude výrazně jednodušší se domoci toho, aby se osobám, které dítě převzaly do péče po pěstunech na přechodnou dobu, nezapočítávala částka rodičovského příspěvku, která byla z důvodu péče o totéž dítě poskytnuta pěstounovi na přechodnou dobu. Toto přechodné ustanovení bylo do návrhu zákona vloženo na základě připomínky veřejné ochránkyně práv uplatněné v roce 2016, kdy bylo ještě rozhodnutí Nejvyššího správního soudu čj. 6 Ads 21/2017-23 v nedohlednu a orgány státní sociální podpory byly přesvědčeny, že postupují správně, když z důvodu péče o jedno dítě do 4 let poskytují dohromady maximálně 220 000 Kč bez ohledu na to, že dítě přejde z jedné rodiny do druhé.

Změny legislativy v oblasti nepojistných sociálních dávek pro rodiny účinné od 1. 1. 2018

V této části svého příspěvku bych ráda zmínila nejvýznamnější změny právní úpravy nepojistných sociálních dávek určených pro rodiny s dětmi účinné od 1. 1. 2018.

Rodičovský příspěvek

Kromě změn vztahujících se k pěstounské péči na přechodnou dobu doznává rodičovský příspěvek od 1. 1. 2018 dalších modifikací²⁶. Za zcela zásadní je třeba považovat zakotvení **možnosti volby výše rodičovského příspěvku u všech rodičů**.

Výše rodičovského příspěvku může činit

- a) maximálně 7 600 Kč měsíčně,
- b) více než 7 600 Kč měsíčně, jestliže lze aspoň jednomu z rodičů v rodině stanovit k datu

²³ Ustanovení § 11 odst. 1 písm. b) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

²⁴ <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/jak-podat-stiznost/>.

²⁵ Ustanovení § 30a odst. 3 zákona o státní sociální podpoře, ve znění od 1. 1. 2018.

²⁶ Přináší je rovněž zákon č. 200/2017 Sb.

narození nejmladšího dítěte v rodině 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu v částce převyšující 7 600 Kč, s tím, že zvolená výše rodičovského příspěvku nesmí přesáhnout 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu měsíčně. V případě, že u každého z rodičů lze stanovit ke dni narození dítěte uvedený denní vyměřovací základ, vychází se při stanovení výše rodičovského příspěvku z toho denního vyměřovacího základu, který je vyšší, nebo

c) 1,5násobku částek uvedených v písmenu a) nebo b) v případě péče o vícero dětí, nejvýše však do výše 1,5násobku 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu měsíčně²⁷.

Částka uvedená v písm. c) souvisí se zavedením zvýšení maximální možné částky, již může na rodičovském příspěvku vyčerpat rodič pečující o **vícero dětí**. V těchto případech činí maximální suma rodičovského příspěvku 330 000 Kč²⁸.

Přídavek na dítě

Na rozdíl od ostatních dávek, došlo ke změně této dávky již od 1. 10. 2017. Podle právní úpravy účinné od zmíněného dne má nárok na přídavek na dítě nezaopatřené dítě, jestliže rozhodný příjem v rodině²⁹ nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny³⁰ a koeficientu 2,70³¹.

Od 1. 10. 2017 byla zavedena tzv. **zvýšená výměra přídavku na dítě**, která dítěti náleží, pokud některá ze společně posuzovaných osob v rodině³² má v každém kalendářním měsíci rozhodného období příjem z/ze

- a) závislé výdělečné činnosti alespoň ve výši částky životního minima jednotlivce, tj. minimálně ve výši 3 410 Kč³³,
- b) samostatné výdělečné činnosti³⁴,
- c) dávek nemocenského pojištění,
- d) dávek důchodového pojištění,

²⁷ Ustanovení § 30 odst. 3 zákona o státní sociální podpoře, ve znění od 1. 1. 2018.

²⁸ Ustanovení § 30 odst. 1 zákona o státní sociální podpoře, ve znění od 1. 1. 2018.

²⁹ Příjem je definován v ustanovení § 5 zákona o státní sociální podpoře. Mezi příjmy náleží zejména příjmy ze závislé a samostatné výdělečné činnosti, opakované dávky nahrazující příjem, tj. důchody, nemocenské, odměna pěstouna či rodičovský příspěvek. Za příjem se však nepovažuje např. příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

³⁰ Částky životního minima jsou zakotveny v ustanovení § 2 – 3 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů. U nejstarší osoby v rodině činí částka živobytí 3 140 Kč, u osoby starší 15 let, která není nezaopatřeným dítětem, se jedná o částku 2 830 Kč, u nezaopatřeného dítěte ve věku 15 – 26 let je stanovena suma 2 450 Kč, u nezaopatřeného dítěte ve věku od 6 do 15 let představuje částku 2 140 Kč a u nezaopatřeného dítěte ve věku do 6 let je životní minimum stanoveno částkou 1 740 Kč.

³¹ Ustanovení § 17 zákona o státní sociální podpoře, ve znění od 1. 10. 2017.

³² Ustanovení § 7 zákona o státní sociální podpoře.

³³ Ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) bodu 1 zákona o státní sociální podpoře.

³⁴ Ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) bodu 2

- e) podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci⁴,
- f) příspěvku na péči o osobu do 18 let věku, nebo
- g) rodičovského příspěvku, pokud je poskytován po vyčerpání peněžité pomoci v mateřství³⁵.

Výše přídatku na dítě ve zvýšené výměře činí za kalendářní měsíc, jde-li o nezaopatřené dítě ve věku

- a) do 6 let 800 Kč,
- b) od 6 do 15 let 910 Kč,
- c) od 15 do 26 let 1 000 Kč³⁶.

Odměna pěstouna

Od 1. 1. 2018 dochází i k **navýšení** odměny pěstouna u tzv. dlouhodobých pěstounů. Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc,

- a) 12 000 Kč při péči o 1 dítě,
- b) 18 000 Kč při péči o 2 děti,
- c) 30 000 Kč,
 - 1. při péči alespoň o 3 děti,
 - 2. při péči alespoň o jedno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžké závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost).

U pěstounů na přechodnou dobu zůstala výše odměny pěstouna zachována na částce 20 000 Kč. Tato dávka jim nadále náleží i v situaci, kdy nepečují o žádné dítě, pokud jsou vedeni v evidenci pěstounů na přechodnou dobu³⁷.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Od 1. 1. 2018 dochází k navýšení této dávky pěstounské péče. Za kalendářní měsíc bude činit:

- a) 4 950 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- b) 6 105 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- c) 6 985 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,

³⁵ Ustanovení § 18 odst. 2 zákona o státní sociální podpoře, ve znění od 1. 10. 2017.

³⁶ Ustanovení § 18 odst. 3 zákona o státní sociální podpoře, ve znění od 1. 10. 2017.

³⁷ Ustanovení § 47j zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění od 1. 1. 2018.

d) 7 260 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

U dětí závislých na péči se dle stupně závislosti a věku dítěte příspěvek na úhradu potřeb dítěte zvýší na částku 5 115 Kč – 9 900 Kč měsíčně.

Mimořádná okamžitá pomoc pro rodiny dětmi

Mimořádná okamžitá pomoc (dále také jen „MOP“) je jednorázová dávka pomoci v hmotné nouzi, kterou lze poskytnout v šesti různých situacích vymezených v ustanovení § 2 odst. 3 – 6 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Jejím cílem je řešit situace hmotné nouze, které nejsou pokryty opakujícími se dávkami pomoci v hmotné nouzi, a zabránit tak tomu, že příjemce nemá v důsledku stavu hmotné nouze zabezpečeny své základní životní potřeby.

Při příchodu nezletilého dítěte do rodiny příjemců příspěvku na živobytí (opakovaná dávka pomoci v hmotné nouzi určená k úhradě základních životních potřeb³⁸), je na místě pro dítě požádat o **MOP z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví** dle ustanovení § 2 odst. 3 zákona o pomoci v hmotné nouzi, protože pro účely poskytování této dávky se k novorozenému dítěti nebo dítěti převzatému do péče přihlíží až od následujícího kalendářního měsíce³⁹. Dávka se poskytuje ve výši rozdílu mezi příjmem dítěte a jeho částkou životního minima⁴⁰. Měla by tudíž pokrýt náklady na jeho základní životní potřeby po celý kalendářní měsíc.

Za zcela zásadní nástroj pro podporu rodin je třeba označit **MOP na náklady související s dětmi** dle ustanovení § 2 odst. 5 písm. c) zákona o pomoci v hmotné nouzi. Účelem této dávky je podpořit zdárný vývoj dětí a napomoci jejich sociální integraci tak, aby v budoucnu byly schopny se samy živit, vést plnohodnotný a bezúhonný život a řádně vychovávat své děti.⁴¹

Podle citovaného ustanovení může orgán pomoci v hmotné nouzi (krajská pobočka Úřadu práce ČR) považovat za osobu v hmotné nouzi též osobu, která nemá vzhledem k příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům dostatečné prostředky na úhradu **odůvodněných nákladů**⁴² souvisejících se **vzděláním** nebo **zájmovou činností** nezaopatřeného dítěte⁴³ a na zajištění **nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí**⁴⁴.

³⁸ Ustanovení § 21 – 32 zákona o pomoci v hmotné nouzi.

³⁹ Ustanovení § 10 odst. 5 písm. b) zákona o pomoci v hmotné nouzi.

⁴⁰ Ustanovení § 37 písm. a) zákona o pomoci v hmotné nouzi.

⁴¹ Obdobně viz Veřejný ochránce práv. Dávky pomoci v hmotné nouzi. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv a Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, ISBN 978-80-87949-58-0, str. 251

⁴² Z uvedeného je patrné, že tato MOP se má poskytovat na odůvodněné, nikoliv na zcela nezbytné výdaje, jako je tomu např. u MOP dle ustanovení § 2 odst. 5 písm. a) nebo písm. b) zákona o pomoci v hmotné nouzi. Orgány pomoci v hmotné nouzi však často tíhnou k tomu i u tohoto druhu MOP posuzovat nezbytnost výdaje. Tento postup je však restriktivnější než samotný text zákona o pomoci v hmotné nouzi.

⁴³ Nezaopatřeným dítětem je dítě do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže

Tuto dávku je možné poskytnout nejen příjemcům opakovaných dávek pomoci v hmotné nouzi, ale rovněž rodinám, jejichž příjmy sice přesahují hranice pro poskytování opakovaných dávek, určitý výdaj spojený s dětmi by je však mohl uvrhnout do hmotné nouze (resp. nejsou schopny jej ze svých příjmů uhradit).

Z legální definice obsažené v ustanovení § 2 odst. 5 písm. c) zákona o pomoci v hmotné nouzi vyplývá, že dávku je možné poskytnout na tři druhy výdajů:

- a) Výdaje související se vzděláváním nezaopatřených dětí
- b) Výdaje související se zájmovou činností nezaopatřených dětí
- c) Výdaje na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí.

Za **výdaje související se vzděláváním nezaopatřených dětí** je třeba považovat výdaje na učebnice a učební pomůcky, pokud je škola dětem neposkytuje zdarma nebo nezapůjčuje, cvičební úbor do tělesné výchovy, sportovní obuv, přezůvky do školy, školní aktovku či batoh, pracovní oděvy a pracovní pomůcky pro učně, zimní lyžařský a letní výcvikový kurz, školu v přírodě, na dojíždění z místa bydliště do školy nebo do místa výkonu odborné praxe v rámci studia, na ubytování studentů středních škol a učňů na internátu nebo v domově mládeže. Rovněž sem náleží úplata za předškolní vzdělávání v mateřské škole (školkovně), pokud není rodina od úhrady osvobozena, úplata za zájmové vzdělávání ve školském zařízení – školní družině, pokud byla zamítnuta žádost o osvobození od ní, příp. výdaje na zefektivnění domácí přípravy či komunikace se školou (např. na pořízení počítače a softwaru, připojení na internet, jsou-li potřebné pro studium a dítě nemá možnost je využívat v dostatečném rozsahu ve škole) atd.⁴⁵ Naopak odůvodněným nákladem souvisejícím se vzděláváním nezaopatřeného dítěte **není** náklad na ubytování studentů vysokých škol v místě studia^{46,47} a školné na všech typech škol, v nichž děti získávají předškolní, základní, středoškolské a vysokoškolské vzdělání.

a) se soustavně připravuje na budoucí povolání studiem, nebo

b) se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, anebo

c) z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost.

Po skončení povinné školní docházky se do 18. roku věku považuje za nezaopatřené dítě také dítě, které je vedeno v evidenci uchazečů o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci. Za nezaopatřené dítě však nelze považovat dítě, které je poživitelem invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně (ustanovení § 11 zákona o státní sociální podpoře).

⁴⁴ Sociálně-právní ochrana dětí se týká pouze dětí nezletilých, tj. mladších 18 let (ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a ustanovení § 30 a násl. občanského zákoníku).

⁴⁵ Obdobně viz Veřejný ochránce práv. Dávky pomoci v hmotné nouzi. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv a Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, ISBN 978-80-87949-58-0, str. 248 – 249.

⁴⁶ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 5. 2013, č. j. 4 Ads 91/2012-31, dostupný na www.nssoud.cz.

⁴⁷ Nejedná se ani o nezbytný jednorázový výdaj dle ustanovení § 2 odst. 5 písm. a) zákona o pomoci v hmotné nouzi – viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 11. 2012, č. j. 4 Ads 90/2012-27, dostupný na www.nssoud.cz.

Výdaji souvisejícími se zájmovou činností nezaopatřených dětí jsou výdaje na mimoškolní aktivity a na pomůcky pro jejich realizaci, např. letní tábory, zájmové kroužky atd.

Výdaji na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí jsou náklady realizované v rámci spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, jehož vyjádření by si měl úřad práce při rozhodování, zda MOP v konkrétním případě poskytnout, vyžádat. Jedná se zejména o výdaje na odbornou poradenskou pomoc rodinám, pokud není poskytována zdarma, dále o výdaje na kontakty rodiny s dítětem umístěným v náhradní rodinné péči či o náklady na pobyt dítěte umístěného v náhradní rodinné péči u příbuzných.

Naopak mezi tyto náklady nepatří náklady na pobyt dítěte ve středisku výchovné péče uložené soudem a náklady na první setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin uložené soudem, protože se jedná o nástroje související s odpovědností mládeže za trestnou činnost.

Úřad práce je povinen vyhodnotit každou žádost o MOP individuálně podle konkrétních okolností daného případu. Při **posuzování odůvodněnosti nákladů na vzdělávací aktivity a zájmovou činnost** nezaopatřeného dítěte by měl přihlížet k tomu, zda:

- tyto aktivity a činnosti mohou přispět k začlenění dítěte do kolektivu vrstevníků;
- by neúčast dítěte na aktivitách spojených se vzdělávacím procesem nevedla k jeho vyloučení z okruhu spolužáků (typicky např. zda by neúčast dítěte na lyžařském výcvikovém kurzu, škole v přírodě, letním výcvikovém kurzu či školním výletě nevedla k vyčlenění dítěte z kolektivu jeho spolužáků);
- tyto aktivity a činnosti přispívají k celkovému rozvoji osobnosti dítěte, jeho zájmů a schopností a zvyšují kvalitu trávení volného času dítěte, s přihlédnutím k možnostem nabízených aktivit v rámci regionu.⁴⁸

V případě pochybností by si měl úřad práce vyžádat stanovisko orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Mimořádná okamžitá pomoc má subsidiární charakter. To znamená, že se poskytuje tehdy, nelze-li předměty či aktivity získat buď bezplatně, nebo za úhradu z jiných zdrojů. Jedná se zejména o bezplatné získání učebnic a školních pomůcek od školy nebo o jejich bezplatné zapůjčení, zařazení dětí do aktivit souvisejících se studiem nebo do zájmových aktivit hrazených účastníkům z veřejných prostředků (typicky projekty sponzorované Evropskou unií, státem, územními samosprávnými celky, zdravotními pojišťovnami) či z jiných zdrojů (např. různými nadačními fondy, církvemi či náboženskými společnostmi). Dále také je třeba upřednostnit uhrazení aktivity individuálně pro konkrétní dítě ze sociálního fondu školy, z nadačního fondu, příp. druhým rodičem, pokud není v hmotné nouzi atd. Stejně tak je oprávněným požadavkem, aby rodič v hmotné nouzi žádající o poskytnutí MOP na úhradu nákladů souvisejících se vzděláním dítěte uplatnil jako zákonný zástupce dítěte nárok na výživné od druhého rodiče.⁴⁹

⁴⁸ Sdělení vedoucí oddělení NSD pro HN, SSP a sociální práci Generálního ředitelství Úřadu práce ČR č. 16/2015.

⁴⁹ Obdobně viz Veřejný ochránce práv. Dávky pomoci v hmotné nouzi. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv a Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, ISBN 978-80-87949-58-0, str. 252-253.

Dávka se pak obvykle poskytuje přednostně na náklady na zapůjčení předmětu (typicky hudebního nástroje), příp. na koupi funkčního použitého předmětu, před koupi předmětu nového. Vyhodnocení, zda poskytnout dávku na zapůjčení nebo koupi použitého či nového předmětu, je vždy individuální. U zájmových aktivit pak úřad práce zkoumá, zda je v místě bydliště dítěte dostupná levnější než navrhovaná aktivita, a pokud ano, poskytne dávku ve výši odpovídající nákladu na levnější zájmovou aktivitu. Dávka se poskytuje až do výše nákladu, musí být však vždy přiznána ve výši, aby zamýšlený výdaj klient byl schopen s využitím svých příjmů a majetku realizovat (nemělo by docházet k zadlužování klientů). Ročně lze takto jedné rodině (ovšem bohužel bez zohlednění počtu jejích členů) poskytnout až částku desetinásobku životního minima jednotlivce, tj. 34 100 Kč.⁵⁰

Rodina by pak o MOP měla požádat předtím, než výdaj uhradí. Pouze v případech, kdy nelze se zaplacením výdaje posečkat, je na místě poskytnout MOP zpětně po uhrazení výdaje.

I další druhy MOP mohou být poskytnuty rodinám s dětmi. V úvahu připadá zejména **MOP na úhradu nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby** dle ustanovení § 2 odst. 5 písm. b) zákona o pomoci v hmotné nouzi a **MOP k úhradě nezbytného jednorázového výdaje** dle ustanovení § 2 odst. 5 písm. a) citovaného zákona.

Při rozhodování o všech druzích MOP je úřad práce povinen brát ohled na zájmy nezletilých dětí, což se mj. odráží např. v tom, že u rodin s nezletilými dětmi častěji poskytuje MOP na zakoupení nových nezbytných předmětů dlouhodobé potřeby místo předmětů použitých (typicky u rodin s malými dětmi poskytuje MOP na nákup nové pračky místo pračky z bazaru, protože tyto rodiny perou prádlo ve výrazně vyšší míře než rodiny dospělých osob). Za nezbytné základní předměty dlouhodobé potřeby lze považovat postele pro děti, psací stůl a židle k němu, úložné prostory na věci pro děti, náklady na ortopedickou obuv, pokud není zcela hrazena z veřejného zdravotního pojištění, část nákladů na dioptrické brýle v základním provedení nehrazená z veřejného zdravotního pojištění atd.

Nutnost péče o nezletilé pak může odůvodnit přiznání MOP k úhradě nezbytného jednorázového výdaje v situaci, kdy by dávka jinak nebyla poskytnuta, jak konstatoval Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 10. 9. 2015, č. j. 4 Ads 145/2015-24⁵¹. V této věci se žadatelka domáhala úhrady nákladů na dojíždění osobním automobilem do onkologického centra k chemoterapii, přestože mohla využít dopravu sanitním vozem hrazenou z veřejného zdravotního pojištění. Žadatelka však byla samoživitelka a pečovala o zdravotně postiženého syna, přičemž z důvodu péče o něj potřebovala se k léčbě a zpět dostat co nejrychleji (přeprava sanitním vozem by trvala výrazně déle než osobním automobilem).

Orgány pomoci v hmotné nouzi prozatím přistupují k poskytování MOP značně restriktivně. Rodiny by se však neměly nechat odradit a podávat žádosti o MOP a v případě jejich zamítnutí opravné prostředky a následně žaloby ke správním soudům, příp. podněty veřejné ochránkyni práv.

⁵⁰ Ustanovení § 37 písm. d) zákona o pomoci v hmotné nouzi.

⁵¹ Dostupný na www.nssoud.cz.